

رقابت نابرابر برداشت از میدان‌های مشترک نفت و گاز

رضا آریا

معادل ۱۳ درصد از ارزش نفت خام تولیدی که به حساب بستانکار دولت منظور می‌شود به ترتیب معادل پنج درصد و هشت درصد به عنوان مالیات عملکرد سال ۱۳۸۸ و سود سهام علی‌الحساب دولت بابت عملکرد سال یاد شده، قابل احتساب و ثبت در دفاتر وزارت نفت از طریق شرکت‌های دولتی تابعه ذی ربط به حساب‌های مربوط می‌شود.

بر این اساس در مورد نفت خام تولیدی از میدان‌های مشترک با کشورهای همسایه و میدان‌های دریایی پنج واحد درصد از سهم قابل پرداخت به دولت کسر شده و برای جبران هزینه‌های تولید به سهم وزارت نفت از طریق شرکت‌های دولتی تابعه ذی‌ربط اضافه می‌شود. این قانون تاکید دارد: قیمت نفت خام برای نفت صادراتی از مبادی اولیه قیمت معاملاتی یک بشکه نفت خام در هر محموله و برای نفت خام تحویلی به پالایشگاه داخلی نیز برابر با ۹۴ درصد متوسط بهای محموله‌های صادراتی از مبادی اولیه در هر ماه شمسی است. همچنین سه درصد ارزش نفت خام تولیدی (جزیی از ۹۴ درصد سهم دولت) در جهت تجهیز منابع سرمایه‌های طرح‌های استخراج و تولید نفت و

عراق و در بخش دریایی با کشورهای عربستان، امارات و کویت مشترک هستیم، او همچنین از بهره‌برداری میدان نفتی و گازی سلمان در آینده نزدیک خبر داد و می‌گوید: در نفت شهر واحد بهره‌برداری جدیدی ساخته شده و احداث واحد نمک‌زدایی برای افزایش تولید میدان در دستور کار قرار دارد. آیا برنامه وزارت نفت جواب خواهد داد؟

تمدید مجوزهای قانونی

قانون بودجه سال ۱۳۸۸ تصریح دارد: وزارت نفت از طریق شرکت‌های دولتی تابعه ذی‌ربط مکلف است ارزش نفت خام تولیدی از کلیه میدان‌های نفتی ایران توسط آن شرکت و شرکت‌های تابعه و وابسته به آن و نیز نفت خام تولیدی ناشی از عملیات نفتی پیمانکاران طرف قرارداد را پس از وضع و کسر معادل شش درصد از ارزش نفت خام تولیدی به عنوان سهم آن شرکت، معادل ۹۴ درصد (بقیه ارزش نفت خام) را به حساب بستانکار دولت (خزانه‌داری کل کشور) منظور و به شرح مقررات این بند با دولت (خزانه‌داری کل کشور) تسویه حساب نماید. البته

توسعه میدان‌های مشترک نفت و گاز به عنوان سیاست کلان ایران در عرصه انرژی شوخی بردار نیست. مقامات نفتی ایران می‌گویند برای این مهم برنامه دارند. غلامحسین نوذری وزیر نفت ایران در رابطه با آخرین وضعیت توسعه میدان‌های مشترک نفت و گاز کشور می‌گوید: برای توسعه تمامی میدان‌های مشترک برنامه داریم. به گفته او در میدان پارس جنوبی به عنوان بزرگترین میدان مشترک فعالیت‌های مطلوبی انجام شده است، به طوری که در سال گذشته ۵ فاز پارس جنوبی (فازهای ۶ تا ۱۰) به بهره‌برداری رسیده، افزود: هم‌اکنون توسعه ۷ فاز پارس جنوبی در حال اجرا است و فازهای ۱۹ و ۲۰ این میدان گازی نیز به زودی به مرحله امضای قرارداد می‌رسد. او می‌افزاید: مجموعه فعالیت‌های انجام شده در میدان گازی پارس جنوبی نشان‌دهنده آن است که ایران متناسب با سهم خود از این میدان، در حال انجام فعالیت‌های توسعه‌ای و سرمایه‌گذاری است. وزیر نفت با بیان اینکه میدان‌های نفتی نیز از نفت شهر شروع و به حوزه نفتی سلمان در خلیج فارس ختم می‌شود تصریح می‌کند: در بخش خشکی با

مشخصات میدان‌های مشترک نفتی

واحد: میلیون بشکه

منطقه	نام میدان	کشور مشترک	نفت خام درجا	وضعیت میدان
دریایی	فروزان	عربستان سعودی	۲۳۰۹	در حال تولید
	سلمان	امارات متحده عربی (ابوظبی)	۴۰۷۳	در حال تولید
	مبارک	امارات متحده عربی (شارجه)	۱۲۸	در حال تولید
	نصرت	امارات متحده عربی (دبی)	۱۸۸	در حال تولید
	اسفندیار	عربستان سعودی	۵۳۲	اکتشاف اولیه
	فرزام	امارات متحده عربی (دبی)	-	توسعه، اقتصادی تشخیص داده نشد
	آرش	کویت	۱۶۸	اکتشاف اولیه
خشکی	لایه نفتی پارس جنوبی	قطر	-	در حال مطالعه تکمیلی
	دهلران	عراق	۳۶۹۳	در حال تولید
	پایدار غرب	عراق	۱۹۵۶/۵	در حال تولید
	نفت شهر	عراق	۶۹۲	در حال تولید
	یادآوران	عراق	۲۰۲۷۰	در مرحله انعقاد قرارداد توسعه
	آزادگان	عراق	۵۸۰۰	در مرحله انعقاد قرارداد توسعه

ماخذ: کتاب نفت و توسعه، گزارش مدیریت برنامه ریزی تلفیقی به موسسه

مشخصات میادین مشترک گازی

واحد: میلیارد متر مکعب

منطقه	نام میدان	کشور مشترک	گاز درجا	وضعیت میدان
دریایی	پارس جنوبی	قطر	۱۳۱۳۰	در حال تولید
	سلمان (سازند گازی خوف)	امارات متحده عربی (ابوظبی)	۱۸۳/۵	در حال انجام عملیات اجرایی
	مبارک (سازند گازی یاماما)	امارات متحده عربی (شارجه)	۱۴/۶	در حال تولید
	هنگام	عمان	۲۲/۴	در حال مطالعات توصیفی
خشکی	بی فارس	عربستان سعودی	۲۴۹/۲	توسعه نیافته
	گنبدلی	ترکمنستان	۱۳/۲۵	در حال تولید

گاز پارس جنوبی در اختیار وزارت نفت از طریق شرکت‌های دولتی تابعه ذی‌ربط قرار می‌گیرد.

قانون بودجه امسال در خصوص میدان‌های گازی تصریح دارد: وزارت نفت از طریق شرکت‌های دولتی تابعه ذی‌ربط مکلف است ارزش گاز خام تولیدی از میدان‌های نفتی و گازی ایران و میادین مشترک توسط آن شرکت و شرکت‌های تابعه و وابسته به آن و پیمانکاران طرف قرارداد را پس از وضع و کسر معادل ۱۱ درصد از ارزش گاز خام تولیدی به عنوان سهم آن شرکت، معادل ۶۴ درصد (ارزش گاز خام) را به حساب بستنکار دولت (خزانه‌داری کل کشور) منظور و به شرح مقررات این بند با دولت (خزانه‌داری کل کشور) تسویه حساب کند. وزارت نفت از طریق شرکت‌های دولتی تابعه ذی‌ربط، گاز طبیعی مورد نیاز خود را بر مبنای ۷۵ درصد از وزارت نفت از طریق شرکت‌های دولتی تابعه ذی‌ربط خریداری می‌کند البته گازهای سوزانده شده و گاز تزریقی به چاه‌های نفت از این جزء مستثنی هستند.

۱۳ سفره مشترک بین ایران و همسایه‌ها

میادین مشترک نفتی کشور شامل ۱۳ میدان می‌شود که پنج میدان آن در خشکی در مجاورت کشور عراق و ۸ میدان آن در خلیج فارس و در مجاورت میادین مشترک عربستان سعودی، امارات متحده عربی شامل ابوظبی، دبئی و شارجه، کویت و قطر قرار دارند. ترازنامه منابع هیدروکربوری ایران در سال ۱۳۸۶ در گزارشی تصریح دارد: با توجه به مشترک بودن این میادین، تأخیر در توسعه و بهره‌برداری از این میادین در دهه ۷۰ باعث شد که کشورهای همسایه تولید بیشتری از این میادین داشته باشند، لذا در راستای اولویت سیاست‌های گسترش و توسعه میادین مشترک نفت و گاز کشور بعد از جنگ تحمیلی به ویژه در سال‌های اخیر توجه ویژه‌ای به این امر گردیده است. میادین آزادگان و یادآوران تحت مدیریت شرکت اروندان در مرحله انعقاد قرارداد برای توسعه میدان قرار دارند. توسعه میدان آزادگان با استفاده از توانایی‌های داخلی در اواخر سال ۱۳۸۶ با ظرفیت تولید ۲۰ هزار بشکه در روز به عنوان فاز اول انجام شد و بهره‌برداری از آنها آغاز گردید. به جز منطقه مبارک که به تولید مشترک با شارجه مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد تولید از سایر میادین توسعه یافته توسط شرکت ملی نفت ایران صورت می‌پذیرد.

علاوه بر میادین مذکور میادین کوچکی در دریای خزر، خلیج فارس و در خشکی یا کشورهای همسایه مشترک می‌باشند که توسعه یافته نبوده و ذخایر آنها در حد ناچیز است.

میادین مشترک گازی کشور شامل شش میدان می‌شود که میدان گنبدلی با ۱۳/۲۵ میلیارد متر مکعب در خشکی در مجاورت کشور ترکمنستان و پنج میدان آن در خلیج فارس و در مجاورت میادین کشورهای قطر، عربستان سعودی، عمان و امارات متحده عربی شامل ابوظبی و شارجه قرار دارند. با توجه به مشترک بودن این میادین تأخیر در توسعه و بهره‌برداری از این میادین باعث برداشت بیشتر کشورهای همسایه از این میادین می‌باشد. لذا در راستای اولویت سیاست‌های گسترش و توسعه میادین مشترک نفت و گاز کشور بعد از جنگ تحمیلی به ویژه در سال‌های اخیر توجه ویژه‌ای به این امر گردیده است. به صورتی که در میدان پارس جنوبی که با میدان گنبد شمالی قطر مشترک می‌باشد از زمان اکتشاف میدان در سال ۱۳۷۰ ضمن آنکه در سال ۱۳۸۶ تولید گاز از فازهای یک تا پنج میدان پارس جنوبی ادامه داشت، قرارداد ۱۸ فاز توسعه میدان از ۲۴ فاز بلوک‌بندی شده دریایی منعقد گردیده و مذاکراتی نیز برای انعقاد قرارداد فازهای ۱۱، ۱۲ و ۱۳ برای تولید آل.ان.جی و فازهای ۱۹، ۲۰ و ۲۱ برای تولید گاز برنامه‌ریزی شده است.

حال باید دید برنامه وزارت نفت در توسعه میدان‌های گاز و نفت مشترک چیست و آیا توان جذب سرمایه‌های لازم را خواهد داشت یا خیر؟ دست‌کم سیاست‌های وزارت نفت در چهار راه موانع قرار دارد که شامل موارد زیر می‌شود:

۱- تنوع کم در نوع قراردادهای نسبت به نوع قراردادهایی که دیگر کشورهای همسایه از آن بهره می‌برند. به نظر می‌رسد نوع قراردادهای نفتی ایران به نسبت قرارداد سایر کشورها از جذابیت کمتری برخوردار است که علت اصلی آن به قانون اساسی برمی‌گردد که اجازه جذب سرمایه‌گذاری به روش مشارکت در تولید را به سرمایه‌گذاران نمی‌دهد در حالی که کشورهای همسایه از روش گوناگونی برای جذب سرمایه‌های خارجی بهره می‌برند.

۲- ساختار دولتی تصمیم‌سازی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها باعث شکل‌گیری بوروکراسی پیچیده بر روند مذاکرات برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی شده و روند مذاکرات را کند کرده است که این بوروکراسی بیشتر ناشی از نگاه غلیظ

سیاسی است تا پیچیدگی‌های فنی و از این رو تأخیر در جذب سرمایه‌های خارجی و ضعف تکنولوژی در صنایع بالادستی و پایین‌دستی نفت و گاز باعث کند شدن فرآیند جذب سرمایه‌گذاری خارجی شده است. شاید نیاز باشد که دولت و مجلس فرآیند مذاکرات و بوروکراسی داخلی را شفاف و آسان‌تر سازند که از این رو دادن آزادی عمل توأم با نظارت به شرکت‌های اصلی نفت و گاز و مدیران ارشد نفتی ضرورت دارد.

۳- بسته بودن دایره خصوصی‌سازی و آزادسازی که موجبات تحدید و ایجاد تنگناهای زیادی را باعث شده است و یکی از عارضه‌های حاکم بر فضای مدیریت، مالکیت و مدیریت صنعت نفت و گاز ایران، دولتی بودن بخش نفت و گاز و پتروشیمی و نبود برنامه شفاف برای آزادسازی و خصوصی‌سازی است. این مسئله باعث مخدوش شدن فضای کسب و کار در این عرضه شده و همه خود را پیمانکار دولت می‌دانند. به نظر می‌رسد درنگی بر سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی و قانون ناظر بر آن، راهگشا خواهد بود و می‌توان با آزادسازی و خصوصی‌سازی راه را برای جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی با اصالت ایرانی یا خارجی فراهم کرد. یکی از حلقه‌های مفقوده در این زمینه امکان استفاده بخش خصوصی از نوع جدید قراردادهای تسهیلات و حمایت‌های قانون، مالی و ... است در حالی که بخش‌های غیردولتی در این زمینه با دشواری‌های ناشی از بدفهمی قانون مواجه هستند.

۴- تحریم‌های سیاسی بر علیه نفت و گاز ایران، کتمان نمی‌توان کرد که فشارهای سیاسی و تحریم‌های بین‌المللی برای از کار انداختن موتور توسعه اقتصادی ایران یعنی صنعت نفت و گاز تاکنون اثرگذار نبوده، هرچند تنگناهای زیادی را ایجاد کرده است. به نظر می‌رسد باید بستری را فراهم آورد تا تنگناهای موجود ناشی از تحریم به نحو سریع‌تر برداشته شود. در این خصوص هرچند سیاست نگاه آسیایی ایران برای جذب سرمایه‌گذاری‌های تاکنون به امضای توافق نامه‌ها و یادداشت تفاهم‌های اولیه انجامیده است اما به نظر می‌رسد نباید تلقی بستن راه بر روی شرکت‌های اروپایی را در اولویت قرارداد. یکی از اصلی‌ترین راهکارها برای شکستن دیوار تحریم‌ها بدون شک حمایت همه‌جانبه از متخصصان و پیمانکاران داخلی است.